

Dannelse – At gå i skole og uddanne sig er mere end summen af fag og mål

Det at tale om dannelse og det at arbejde med elevers og kursisters dannelse er hverdag for lærerne på tværs af uddannelsesområderne i forbundet. Og der er langt flere og tungtvejende fællesnævner, end der er modpoler.

I Uddannelsesforbundet har hovedbestyrelsen formuleret et politikpapir, der indkredser og markerer de sidste årtiers udvikling, hvor dannelsen ganske ubemærket er skubbet ud på et sidespor til fordel for øget målstyring. Hovedbestyrelsen har i den forbindelse formuleret fire budskaber, som forbundet vil arbejde for.

Uddannelsesforbundet mener, at:

- Dannelse skal sættes på den uddannelsespolitiske dagsorden
- Dannelse er svaret til fremtidens fællesskaber, samfund og arbejdsmarked
- Dannelse forudsætter fokus på og rum til dannelses- og læringsprocesser
- Lærernes professionelle faglighed er nøglen til dannelse

På baggrund af hovedbestyrelsens politikpapir blev der i foråret 2020 gennemført en række samtaler med lærere fra forbundets forskellige uddannelsesområder. Derudover har der været gennemført fire medlemsmøder rundt i landet og på tværs af uddannelsesområderne. Det er bidragene fra disse initiativer, som i det følgende udfoldes som et supplement til hovedbestyrelsens politikpapir om dannelse. Papiret har til formål at komme med en række anbefalinger til politikere og skoleledelser.

Uddannelsesforbundets anbefalinger til politikere og skoleledelser

I Uddannelsesforbundet har vi samlet nogle af de ønsker, som vores medlemmer har til deres arbejdsliv, når det kommer til arbejdet med elevers og kursisters dannelse. Det er mundet ud i nedenstående anbefalinger til politikerne på Christiansborg og til ledelserne på landets uddannelsesinstitutioner.

Anbefalinger til det politiske niveau

Hvis vi som samfund virkelig har intentioner om at give plads til dannelsen på tværs af skole- og uddannelsesområder, så skal der politisk handling til. Lærernes anbefalinger til det politiske niveau er:

- Et uddannelsessystem, der ikke er styret med afsæt i regneark. Hvis alt skal være målbart, giver det et skævvredet billede af, hvad læring og undervisning er og bør være
- Mindre fokus på målstyring og fagmål for undervisning og uddannelse
- Reel tid til dannelse i fagene - fagene skal have fokus på dannelse
- Mere tid til differentiering
- Forandring og fornyelse forudsætter, at der reelt gives den nødvendige tid – ellers bliver det lærerne, der står tilbage med en uløselig opgave på deres skuldre
- Længere og mere sammenhængende skoleperioder med tid og ro til at eksperimentere og fordybe sig
- Rammer der muliggør undervisning og oplevelser uden for klasseværelset
- Færre elever på holdene
- Politiske og økonomiske rammer der muliggør andet end "multiple choice test-didaktik"

Anbefalinger til skoleledelserne

Mens ledelsen lokalt naturligvis må navigere inden for den givne politiske ramme for det konkrete

skole- og uddannelsesområde, er der trods alt nogle håndtag, der kan justeres på, og som vil gøre en forskel for lærernes arbejde:

- Anerkend og understøt de selvstændige løsninger for undervisningen
- Rum til lærernes fagprofessionelle identitet og tillid til lærernes fagprofessionelle vurderinger
- Fokuser mere på processen og ikke snævert på slutresultatet
- Bedre mulighed for studieture og 'ud af huset oplevelser' sammen med elever, deltagere og kursister
- Understøt og giv tid til arbejdet med fælles værdier og samarbejde i lærerteams – kollegial enighed og sparring forudsætter tid. Og fælles værdier forudsætter dialog
- Italesættelse af dannelsens værdi for undervisning og læring
- Giv plads og tid til didaktiske eksperimenter
- Tid til pædagogisk og didaktisk udvikling og nytænkning

Lærerne ved godt, hvad der skal til

De fleste kender til at være en del af et undervisningsrum eller en læreproces, hvor det, der skabes i relationen, i perspektivskiftene og i dialogen, er noget nær magisk – og dybt nødvendigt for læringen. Det er i de situationer, at vi får ny viden og nye indsigter om vores omverden og om os selv som en del af det større verdensbillede. Har man oplevet magien, ved man også, at den forudsætter tid, tillidsfulde relationer, mod og nysgerrighed.

Lærerne ved naturligvis godt, hvad der skal til. De forstår og kender betydningen af at undervise i mere end et fags målpinde, at uddanne til mere end en branche, og at deltagelsen i fællesskaber er en forudsætning for at give læring og viden krop og fylde i verden.

Lærerne behersker også metoder og redskaber til en pædagogik og didaktik, som i højere grad kan nære og understøtte elevers, deltageres og kursisters dannelsesprocesser. Men lærerne kan ikke trylle, og derfor er det afgørende, at der er den nødvendige grad af tid og faglig frihed til at dyrke en pædagogik og didaktik, hvor nysgerrighed, mod og lyst samt kritisk og selvstændig tænkning er i højsædet.

Lærernes erfaringer med et dannelsesarbejde, der er sat under pres

Lærernes erfaringer med at arbejde med dannelse er mange. Og selvom vi kan konstatere, at dannelsen er under pres, er den fortsat et pejlemærke for lærerne og deres arbejde med elever og kursister. Men lærerne kan mærke, at mulighederne for at arbejde med elevers, deltageres og kursisters dannelse er blevet indskrænket. Det er ganske enkelt blevet vanskeligt at finde rum og tid til at prioritere dette arbejde. De kompetencer og færdigheder, som fx understøttes og udvikles gennem dialog og en mere undersøgende pædagogik og didaktik, er under pres af mål, der skal nås. Og af tid, der bare ikke er nok af.

Vi har som samfund også brug for den kritisk tænkende og nysgerrige lærer, som har mod på at eksperimentere og undersøge både fagligt indhold, og sin egen og sine kollegaers pædagogiske og didaktiske tilgang. Vi skal med andre ord værne om vores læreres fagprofessionelle identitet og give rum og tillid til lærernes faglige vurderinger.

Der er blevet mindre mulighed for at holde undervisningen på skoler og uddannelsesinstitutioner op imod den pulserende virkelighed og de fællesskaber, som det lærte skal anvendes i og i dialog med. Der er blevet mindre rum til at begå fejl, lære af sine fejl og gøre det bedre næste gang. Der er med andre ord mindre plads til at eksperimentere, til at udvikle og til at forstå sig selv og sin læring med fællesskabet som spejl.

Resultatet er mindre kritisk og selvstændig tænkning hos den enkelte, mindre deltagelse som demokratisk medborger og mindre mod og nysgerrighed, når det kommer til at tænke anderledes problemløsninger. Vi bliver med andre ord et fattigere samfund uden dannelse. Både som mennesker, som fællesskab og som samfund. Og mens det er vanskeligt at sætte dannelse på en universel formel, så har dannelse eller fraværet af samme konsekvenser for vores samfund og for vores arbejdspladser, som er helt afhængige af, at den enkelte kan tage selvstændig stilling og medvirke til at eksperimentere, videreudvikle og problemløse.

Det dannelsen kan – og hvorfor vi skal sikre plads til dannelsen

Når vi som forbund går i dialog med lærerne om, hvorfor det er vigtigt at tale om dannelse, og hvordan man kan arbejde med dannelse, så er det entydige og rungende svar, at arbejdet med elevers og kursisters dannelse er en afgørende byggesten, som skal være på plads, for at der kan skabes de nødvendige sammenhænge og for at give fag og faglighed tyngde og dybde.

Samspelet mellem en grundlæggende dannelse som medborger i sociale fællesskaber og tilegnelsen af fx et fag eller et sprog er afgørende for, at elever og kursister flytter sig fagligt. Det at se et fag og færdigheder i lyset af mere end en konkret opgave er det, der løfter viden og færdigheder til nye højder. Dannelsens samspil med det, der skal læres, er med andre ord en nødvendig base, hvis vi vil have uddannelser af høj kvalitet. Uanset om målet er at blive faglært med stolthed ved sit fag og med en forståelse af, hvorfor kvaliteten af ens håndværk er af betydning for det store fællesskab, eller om man knokler for at lære dansk og beherske et levende sprog, der kan anvendes på arbejdspladsen, til forældremødet og i foreningslivet.

Gevinsterne ligger lige foran os

Vi kan som samfund vinde meget ved at give mulighed for flere pædagogiske og didaktiske eksperimenter og ved at give plads til mere kollegial dialog og sparring om værdier, metoder og erfaringer i undervisningen.

Vi kan komme langt ved at lægge regnearkene væk og ændre vægtforholdet mellem dannelse og målpinde, så dannelsen og udviklingen af det hele menneske igen vejer tungt i et samspil med konkrete faglige mål.

Til gengæld siger det sig selv, hvad vi mister – og allerede har mistet, hvis ikke vi ændrer kurs som samfund. Vi uddanner unge og voksne, som får vanskeligere ved at nå deres fulde potentiale, som ikke tør fejle eller eksperimentere, og som ikke er øvede i at tænke kritisk, kreativt og problemløsende. Og som får svært ved at indtage deres plads som deltagende medborgere.

For at tydeliggøre konsekvenserne af, at dannelsen gennem årtier har været sat under pres, går de følgende dannelsesfortællinger fra lærernes praksis en smule tættere på nogle af Uddannelsesforbundets områder.

Dannelsesfortællinger

Ungdomsskolen – Life skills

For de unge på ungdomsskolen handler dannelsesprocessen i høj grad om at hjælpe dem til at få fat på livet. At tage del i fællesskaber og ikke mindst at se og forstå deres ret til at være en del af samfundslivet.

Samtidig er der tale om en målgruppe, som er blevet trænet i at være ydre styret og forsøge at leve op til mål og ønsker, der ofte er formuleret og fastsat af andre. I ungdomsskolen vendes det på hovedet. Med en pædagogik, der bygger på frivillighed og tillid, øver de unge sig på at finde og mærke deres egen indre motivation for med den som base at kunne indgå i det fælles som selvstændige og kritisk tænkende mennesker.

At tage afsæt i frivillighed og tillid forudsætter tid samt fravær af systemfastsatte mål. En prioritering vi som samfund ikke har råd til at undlade. Vi har brug for alle unge – og vi har brug for, at de bliver i stand til at indtage en plads i samfundet og deltage i videreudviklingen af vores samfund.

FGU – Et blik på verden gennem objektivet

At lære at fotografere er mere og andet end blot teknik og komposition. For at lykkes bliver du nødt til at forholde dig til den omverden, som du indfanger med objektivet. En proces, hvor du kommer tæt på både andre og dig selv som en brik i et større billede. I portrættet kommer du fx helt tæt på et andet menneskes tilværelse. Du spejler dig – og du øver dig i at aflæse og forstå.

I multimedieværkstedet har de sårbare unge brug for den støtte, tid og ikke mindst ro, som det kræver at indtage sin plads i den skrøbelige dannelsesproces, det er. Der arbejdes pædagogisk i en balance af mod, nysgerrighed, selvstændig stillingtagen og tillidsfulde relationer.

EUD – Et greb om business

På erhvervsuddannelserne kan et dynamisk greb om dannelsen ikke undværes. Her dannes eleverne ind i praksisfællesskabet, og det er blandt andet elevernes spejling ind i deres fag, der er på spil.

Eksempelvis forudsætter "købmandskab" en fornemmelse af ordentlighed samt evnen til at etablere og indgå i relationer. Ligesom du heller ikke kommer langt uden en god portion iværksætterinitiativ og innovativ tænkning. Blot for at nævne nogle af de ting, der er på spil i elevernes dannelsesproces i de merkantile erhvervsuddannelser.

Det tager tid at støtte eleverne i deres dannelsesproces. Men det er afgørende, at der gives de nødvendige rammer for dette arbejde, så eleverne formes til at kunne indgå i fagets arbejdsfællesskaber. Med det faglige pres, der er hverdag på erhvervsuddannelserne, er der desværre meget ringe kår for at arbejde med elevernes dannelsesproces.

Konsekvenserne på erhvervsuddannelserne er elever, der performer dårligere, og en tydelige opsplitning i A- og B-hold på uddannelserne.

VUC – Udforskning af fejl og verdensbilleder

De almene fag er ikke løsrevne fra tid og sted. Et fag som fx matematik har sin berettigelse ud over de konkrete ligninger og regnestykker. I faget træner du din systematiske tænkning, at spotte mønstre samt at undersøge og afprøve løsninger. Her har vi at gøre med et fag, hvor det er tydeligt, hvilket potentiale der er i at hylde og udforske fejlslutninger og at tænke i nye løsninger.

På samme måde trænes det analytiske og kritiske blik, når der arbejdes med tekster i dansk. Og du får ikke danskfaget ind under huden, hvis du ikke er i stand til at være åben over for andres verdensbilleder og se andre perspektiver på tingene end dit eget.

Dialog og samspil med de andre kursister og lærerne er en vigtig brik i denne dannelsesproces. I en tid med øget fokus på faglige mål, der skal nås, er lærernes mulighed for at give kursisterne den nødvendige tid til refleksion og erkendelse yderst begrænset. Og vi står med en reel risiko for, at den viden og de færdigheder, der tilegnes, ikke rækker ud over den konkrete opgave i læringssituationen.

DSA – Når sprog og samfundsliv går hånd i hånd

På landets sprogskoler knokles der med at hjælpe kursisterne på vej til et funktionelt dansk. For sprog er ikke bare sprog – og et ordforråd gør det ikke i sig selv. Det handler i lige så høj grad om dannelse, identitet og kultur.

Den samfundsmæssige viden og de samfundsmæssige relationer er det, der kan løfte de sproglige færdigheder til et funktionelt niveau. Sprog er ikke statisk. Det bevæger sig, og betydninger forhandles løbende og usagt i de fællesskaber, vi som individer deltager i.

At beherske det danske sprog er en vigtig brik. Det er i sprogets bredde og dybde, at nøglen til samfundets fællesskaber gemmer sig. Vores sprog er spækket med referencer og underforstået viden, der ligger som et kulturbåret net under kommunikationen. Et net som kursisterne falder hurtigere igennem, når dannelsen ikke længere kan finde den nødvendige plads og rum i danskuddannelsen. Derfor er dannelse en forudsætning for samfundsdeltagelse.